

UDK: 316.61

Primljeno: 02. 06. 2020.

Izvorni naučni rad

Original scientific paper

Nermin Mulaosmanović

SAMOPŠTOVANJE I SAMOEFIKASNOST KAO DETERMINANTE STRAHA OD NEGATIVNE EVALUACIJE KOD ADOLESCENATA

Strah od negativne evaluacije ima snažan uticaj na funkcioniranje mladih osoba, od socijalnih odnosa preko školskog uspjeha, pa sve do zaposlenja. Kod mladih se javlja zabrinutost za ishode različitih socijalnih situacija, odnosno mogućnosti da se bude negativno evaluirano od strane drugih. Faktori koji mogu uticati na pojavu straha od negativne evaluacije su i samopoštovanje odnosno samoeфикаsnost. Ako osoba ima dobro mišljenje o sebi i svojim sposobnostima, mogla bi biti opuštenija u socijalnim situacijama koje uvijek podrazumijevaju određeno izlaganje vlastitih osobina drugima. Da bi čovjek uspješno funkcionirao, pored određenih sposobnosti potrebno mu je i uvjerenje da će ih moći efikasno upotrijebiti. Važnu ulogu u formiranju ponašanja i ciljeva općeg ljudskog djelovanja imaju i očekivanja vezana za ishod aktivnosti koje mogu biti socijalno evaluirane. Cilj ovog rada je ispitati ulogu samopoštovanja i samoeфикаsnosti u objašnjenju straha od negativne evaluacije kod adolescenata. Populaciju u istraživanju su činili adolescenti uzrasta od 16 do 19 godina, čiji je uzorak brojao 1172 ispitanika. U istraživanju su korišteni sociodemografski upitnik, skala straha od negativne evaluacije koju je adaptirao Leary (1983), skala samopoštovanja (Rosenberg 1965), skala opće samoeфикаsnosti Schwarzer i sar. (1997) koju su adaptirali Ivanov i Penezić (1998). Upitnici su u ovom istraživanju pokazali dobre metrijske karakteristike.

Dobijeni rezultati pokazuju da je samopoštovanje značajan prediktor straha od negativne evaluacije, dok se samoeфикаsnost nije pokazala kao značajan prediktor, međutim zajedno objašnjavaju 8,8 % varijance straha od negativne evaluacije. Nije pronađena značajna razlika u strahu od negativne evaluacije s obzirom na školski uspjeh. Utvrđene su spolne razlike s obzirom na strah od negativne evaluacije. Postoji značajna razlika u strahu od negativne evaluacije s

obzirom na dob adolescenata. Navedeni rezultati upućuju da je za smanjenje stepena straha od negativne evaluacije koji može negativno uticati na ponašanje adolescenata, potrebno, pored samopoštovanja i samoeфикаsnosti, uključiti i razmatrati dodatne aspekte samopoimanja adolescenata.

Ključne riječi: strah od negativne evaluacije; samopoštovanje; samoeфикаsnost; adolescenti

UVOD

Iskustva mladih kao aktera najrazličitijih zbivanja uveliko su uslovljena slikom koju drugi imaju o njima. Kod te populacije javlja se sve veća zabrinutost za ishode socijalnih situacija. Brige počinju u ranom djetinstvu i ne jenjavaju cijelog života. Jedan od važnih socijalnih motiva je svakako da se sačuva pozitivna slika o sebi. Većina ljudi ima jaku potrebu da sebe vidi kao dobre, sposobne i časne. Negativna evaluacija ličnosti, naročito kada se odnosi na neki važan domen ličnosti, može imati nepoželjne implikacije za sliku koju osoba ima o sebi. Stoga su ljudi izrazito motivisani da izbjegnu ili umanje njen značaj ili reinterpetiraju njeno značenje na način koji će omogućiti da povrate osjećaj lične vrijednosti. Danas je jasno da konstrukt socijalne evaluacije ima veoma važno mjesto u cjelovitom objašnjenju ljudskog ponašanja. Strah od negativne socijalne evaluacije jedan od važnijih aspekata socijalne anksioznosti. Zbog toga se socijalna anksioznost nekada naziva i evaluativna anksioznost, jer joj je osnova strah od negativne ili nepovoljne evaluacije (vrednovanja) od strane drugih.

1. TEORIJSKI DIO RADA

Mnogobrojne su životne situacije u koje su uključeni drugi ljudi, kao što su: različiti vrste javni nastupi, razne vrste testiranja, društvena okupljanja i posjete javnim mjestima. Zajednička baza ovih situacija često je strah od procjene drugih ljudi, odnosno potencijalne mogućnosti da će doći do negativnog vrednovanja od strane drugih ili ostavljanja nepovoljnog utiska. Ponekad je to strah da će se na neki način ispasti neadekvatan. Prema Schlenker and Leary (1982), oblik anksioznosti koji nastaje iz stvarne prisutnosti ili očekivanja socijalne evaluacije u stvarnim ili zamišljenim socijalnim situacijama naziva se socijalna anksioznost. Socijalno

anksiozna osoba ima snažnu želju ostaviti dobar dojam na druge ljude, ali istovremeno je zabrinuta hoće li u tome uspjeti (Komadina, Juretić, Živčić i Bećirević 2013). Smatra se da u neposrednim socijalnim interakcijama percepcija tuđih reakcija utiče na osjećaje vezane za sebe. Kada se govori o strahu od negativne evaluacije onda se najčešće ukazuje na stepen u kojem pojedinci doživljavaju bojazan pri mogućnosti da ih drugi negativno evaluiraju (Radovanović i Glavak 2003). Javljanje straha je primjetno kako pri aktivnoj evaluaciji tako i prema zamišljenoj evaluaciji. Strah od negativne evaluacije kao koncept u određenoj mjeri obuhvata tradiciju temeljne podjele svih ponašanja na ona koja su usmjerena na postizanje odobravanja i ponašanja usmjerenih na izbjegavanje neodobravanja (Burušić 2007). U ovoj podjeli strah od negativne evaluacije odražava dugotrajnu zaokupljenost pojedinca izbjegavanjem neodobravanja, što neizravno uključuje veću zaokupljenost mišljenjima i procjenom drugih te veću usmjerenost na dojmove koji se stvaraju vlastitim ponašanjem.

Konstrukt socijalne evaluacije u psihologiji se počeo intenzivno spominjati od šesdesetih godina prošlog vijeka u okviru različitih istraživačkih problema naročito u području socijalne psihologije i psihologije ličnosti (Burušić, Milas i Rimac 2003). Smatra se da su osobe koje ispoljavaju strah od negativne evaluacije sklone da razvijaju iskrivljene zaključke i pretpostavke u vezi sa socijalnim situacijama. Neke od njih su: (1) sklonost da se nejasni, neodređeni ili neutralni socijalni stimuli tumače kao negativni (najčešće kao kritika, neprihvatanje i odbacivanje), (2) sklonost da se negativni socijalni stimuli tumače kao mnogo opasniji, štetniji ili više ugrožavajući nego što se kasnije ispostavi da su bili i (3) sklonost da se precijeni vjerovatnoća javljanja negativnog socijalnog događaja. Navode se dva tipa socijalnog straha karakteristična za socijalnu anksioznost: strah od procjene drugih ljudi i anksioznost u socijalnim interakcijama (Komadina i sar. 2013). Ističe se da su oni koji misle loše o samima sebi skloniji vjerovati da i drugi imaju isto mišljenje. Stoga i govorimo o samopoštovanju i samoeфикаsnosti adolescenata kao važnim faktorima za pojavu straha od negativne evaluacije. Danas je na osnovu ispitivanja prilično jasno da je s konstruktom socijalne evaluacije bitno povezano samopoimanje (Lacković-Grgin 1994; Radovanović i Glavak 2003). Ključnu ulogu u razvoju niza poremećaja mogu imati nestabilan pojam o sebi i nisko samopoštovanje (Mirjanić i Milas 2009). Samopoštovanje kao važan aspekt samopoimanja se smatra unutarnjom mjerom za blagostanje u socijalnim odnosima, i posebno je povezan sa anksioznosti koja narušava samopoštovanje (Kordić i Pajević 2007). Rosenberg (1965) definira samopoštovanje kao pozitivan ili negativan stav o sebi. Prema Radovanović i Glavak

(2003) to je evaluativni aspekt samopoimanja i stupanj u kojem osoba ima opći osjećaj vrijednosti i valjanosti.

Za razliku od samopoštovanja, Bezinović (1988) definira samoeфикаsnost kao uvjerenje pojedinca da može uspješno ostvariti ponašanje koje je potrebno da bi se postigao određeni ishod. Riječju, to su uvjerenja koja ljudi imaju o vlastitim sposobnostima. Prema Opačić (1995), samoeфикаsnost se koristi da bi se označila specifična uvjerenja pojedinca o tome kakve su njegove sposobnosti da izvrši neku aktivnost i očekivanja pojedinca vezana uz ishod te aktivnosti. Osobe niskog samopoštovanja su više osjetljive na uticaje sa strane. Mnogi sposobni ljudi zbog uvjerenja u svoju nekompetentnost ne pokušavaju aktualizirati sebe, potrebne su im intervencije podizanja uvjerenja u vlastite sposobnosti (Lacković–Grgin 1994). Osobe s izraženim strahom od negativne evaluacije izvještavaju o većoj sumnji u vlastitu sposobnost da na druge ostave poželjan dojam. Navodi se da je anksioznost posljedica moguće ili postojeće evaluacije od strane druge osobe – bilo u realnim, bilo u zamišljenim socijalnim situacijama. U neposrednim socijalnim interakcijama percepcija tuđih reakcija utiče na osjećaje vezane za sebe a na duže staze kumulativno iskustvo s tuđim evaluacijama utiče na samopoimanje i samopoštovanje (Lacković–Grgin 1994). Ističe se da su više anksiozne osobe okupirane razmišljanjem o tome šta će reći, utiskom koji ostavljaju i kako izgledaju, općenito sebe više vrednuju, stoga i ispitivanja pokazuju da je socijalna anksioznost negativno povezana sa općim samopoštovanjem (Radovanović i Glavak 2003). Visoko anksiozne osobe u socijalnim situacijama sklone su sebe negativno vrednovati (Schlenker i Leary 1982.). Previše su okupirane razmišljanjem o tome što će reći, dojmom koji ostavljaju i kako izgledaju, općenito sebe lošije vrednuju, pa istraživanja pokazuju da je socijalna anksioznost negativno povezana s općim samopoštovanjem (Kocovski i Endler 2000).

Samoeфикаsnost se navodi kao izvor motivacije da se održi pozitivna slika o sebi. Jedna od kognitivnih distorzija socijalne anksioznosti je uvjerenje osobe da nije efikasna u socijalnim interakcijama. S tim u vezi postoje dva tipa očekivanja: prvi tip se odnosi na lične sposobnosti za postizanje željenog ishoda, dok se drugi tip očekivanja o ishodu odnosi na mogućnost konačnog postizanja željenog ishoda. Prema Banduri (1997), očekivanja o samoeфикаsnosti su sudovi o tome kako se osoba treba ponašati u određenoj situaciji kako bi postigla određeni cilj ili se učinkovitije nosila sa stresnim situacijama i važnija su od očekivanja o ishodu. Smatra se da kumulativno iskustvo sa tuđim evaluacijama na duže periode utiče na samopoimanje i samopoštovanje. Koliko se pojedinac trudi i koliko pokazuje upornost dok se

suočava s preprekama u neprilagođenim situacijama može ukazivati na to koliko vjeruje u svoje sposobnosti. Niska razina samoefikasnosti praćena je visokim nivoom anksioznosti uključujući socijalno anksiozne probleme (Muris 2002). Tarkhan, Esmaeilpour i Tizdast (2013) ukazuju na vezu samoefikasnosti i socijalne anksioznosti. Navedeni autori ističu da osobe koje ne vjeruju u svoje sposobnosti često oklijevaju, neodlučne su, postaju sumnjičave u svoju izvedbu, što može voditi većem nivou straha od negativne evaluacije.

Veoma značajno je ispitivanje povezanosti straha od negativne evaluacije i školskog uspjeha. Djeca koja osjetljivo reagiraju na negativne procjene suočavaju se s poteškoćama u prilagođavanju društvenim situacijama (npr. školi) (Kim and Choi 2020). Učenici u školama dobijaju ocjene putem pismenog i usmenog ispitivanja tokom školske godine. Usmena ispitivanja su posebno stresna za osobe kod kojih je izražena socijalna anksioznosti, a moguće je da pritom postoji više distraktivnih faktora (Puklek-Levpušček i Videc 2008). Obično se događa da se socijalno anksiozne osobe u situacijama procjenjivanja povlače, što može da utiče na njihov uspjeh. Njihova zabrinutost da postoji mogućnost za negativnu evaluaciju vodi češće slabijoj izvedbi ili izbjegavanju situacije gdje bi takva evaluacija mogla nastupiti. Ako bi postajala mogućnost da se izmakne iz takve situacije oni je iskoriste. Kim i Choi (2013) ukazuju da strah od negativne evaluacije utiče na toleranciju prema akademskom neuspjehu, što je u vezi sa akademskom motivacijom. Međutim, prema Burušiću (2007) socijalna anksioznost se pokazala pozitivnim prediktorom uspjeha na ispitu, a kao objašnjenje za to navodi se da socijalno anksiozne osobe ulažu više truda u učenje i polaganje ispita (Burušić 2007). La Greca i Lopez (1998) ističu da oni koji doživljavaju više socijalne anksioznosti ne pokazuju nužno manje akademske uspjehe u odnosu na svoje socijalno manje anksiozne kolege. Također se navodi da je motivacija važan faktor socijalne anksioznosti. Ističe se da nema uvijek motivacije za ostvarenje određenog dojma, međutim, što je veća motivacija za postizanje određenog dojma, veća je i vjerovatnost da će se pojaviti socijalna anksioznost. Prema Leary i Kowalska (1990) osobe sa većim strahom od negativne evaluacije u većoj mjeri su ovisne o drugima i više se trude da dobiju odobravanje drugih. Ovakve osobe se lošije osjećaju kada su negativno evaluirane i osjetljive su na kritiku.

Studije ukazuju da su žene ranjivije kada je u pitanju socijalna evaluacija (Puklek-Levpušček i Videc 2008). U istraživanju Janjetovića (1996) se pokazalo da djevojke imaju veći stepen straha od socijalne evaluacije. Govori se o njihovoj većoj potrebi za socijalnim odobravanjem i fodbeku o njihovom fizičkom izgledu. Takav rezultat ide u prilog tvrdnji da su djevojčice već u ranom i srednjem djetinjstvu, a napose u

adolescentskoj dobi, usmjerenije na socijalne odnose i efikasnije u samopromatranju u odnosu na dječake, što posljedično kod njih izaziva veću samokritičnost i sukladno tome pojačan intenzitet anksioznih reakcija. Neke strategije su pokazale da su žene više podložne stresu i da izbjegavaju nove socijalne situacije. Istraživanja potvrđuju spolne razlike u socijalnoj anksioznosti (Inderbitzen-Nolan i Walters 2000; La Greca i Lopez 1998, Puklek i Vidmar 2000).

Tjeskoba i strahovi nastaju u složenom odnosu učenika i njegove okoline, formiraju se stvarnim ili potencijalnim vanjskim pritiscima, opasnostima i prijetnjama i/ili unutarnjim zamišljenim prosudbama i asocijacijama. Prema Pahić (2008), postoji trend rasta anksioznosti što je viši razred. Općenito je utvrđeno da se sadržaj strahova i anksioznosti vremenom mijenja kao rezultat razvojnih iskustava i povećanih kognitivnih sposobnosti, s fokusom koji se premješta od konkretnih, vanjskih strahova prema sve više internaliziranoj, apstraktnoj anksioznosti (Vulić-Prtorić 2002). Jedan dio autora izvještava o većem intenzitetu briga, straha od negativne evaluacije u ranoj adolescenciji (Inderbitzen-Nolan i Walters 2000; La Greca i Lopez 1998; Puklek i Vidmar 2000).

Kao što je navedeno izraženost straha od negativne evaluacije kod adolescenata može predstavljati značajan problem u njihovom funkcionisanju. Stoga je važno rano prepoznati ovaj problem i adekvatno ga tretirati. Razvijen je niz kognitivnih i bihevioralnih tehnika. Osobe koje ispoljavaju socijalnu anksioznost sklone su da razviju iskrivljene zaključke i pretpostavke u vezi sa svojim socijalnim situacijama (Krnetić 2006). Tretmani izlaganja su kreirani radi gašenja kondicionirane reakcije straha na socijalne znakove, ostvaruju se ponovljenim izlaganjem u mašti ili uživo. Najčeće se u radu sa osobama traži da sastave hijerarhiju zasašujućih socijalnih situacija, od najmanje do najveće, koje izazivaju socijalnu anksioznost. Primjena relaksacije ima za cilj da zamijeni stari kondicionirani odgovor (strah) novim kondicioniranim odgovorom (relaksacija). Također se preporučuje trening socijalnih vještina. Kognitivnim restrukturiranjem teži se promjeni disfunkcionalnih vjerovanja o socijalnim situacijama. Značajni pristupi su racionalno-emocionalna terapija, trening samouputa, kognitivna terapija (Leahy, Holland i Mc Ginn 2014). Ciljevi racionalno-emocionalno-bihevioralnog tretmana su pomoći klijentu da: odustane od iracionalnih uvjerenja, promijeni pogrešne procjene i predviđanja, odustane od izbjegavajućeg ponašanja, nauči nedostajuće socijalne vještine (Marić 2000).

Prema Leahy, Holland i Mc Ginn (2014), meditacija usredotočene svjesnosti je jedan od tretmana koji se predlaže. Navodi se i kombinacija već spomenutih tehnika: socijalne vještine uz kognitivnu modifikaciju, izlaganje uz trening upravljanja

anksioznosću, izlaganje uz kognitivno restrukturiranje i izlaganje, kognitivno restrukturiranje i trening vještina. Predlaže se testiranje negativnih vjerovanja kroz domaće zadaće. Disfunkcionalne bazične pretpostavke utvrđuju se i mijenjaju putem biheioralnih eksperimenata i kognitivnog restrukturiranja. Navedene tehnike su se pokazale efektivnim (Leahy, Holland and Mc Ginn 2014; Bardak-Ćurko 2020).

2. METODOLOŠKI DIO RADA

2.1. Problem i cilj

Osnovni problem istraživanja je bio ispitati odnos samopoštovanja i samoeфикаsnosti sa strahom od negativne evaluacije kod adolescenata. Cilj je bio ispitati ulogu samoeфикаsnosti i samopoštovanja u objašnjenju straha od negativne evaluacije, te njenu izraženost u odnosu na spol, dob, školski uspjeha u funkciji adekvatnijeg pristupa ovom aspektu socijalne anksioznosti kod adolescenata.

2.2. Zadaci i hipoteze

S obzirom na to da su istraživanja straha od negativne evaluacije kod mladih rijetka, a imajući u vidu neke dosadašnje rezultate, postavljeni su sljedeći zadaci:

1. istražiti da li su samopoštovanje i samoeфикаsnost značajni prediktori straha od negativne evaluacije;
2. ispitati da li postoje značajne razlike u strahu od negativne evaluacije u odnosu na školski uspjeh;
3. utvrditi da li postoje značajne razlike u strahu od negativne evaluacije s obzirom na spol adolescenata;
4. ispitati da li postoje značajne razlike u strahu od negativne evaluacije u odnosu na dob adolescenata.

2.3. Hipoteze:

1. Očekuje se da su samopoštovanje i samoeфикаsnost značajni prediktori straha od negativne evaluacije (hipoteza postavljena u skladu sa prethodnim istraživanjima Baron i Kenny 1986; Bezinović 1990; Leary i Kowalski 1995; Kocovski i Endler 2000; Radovanović i Glavak 2003; Jane-Frances and Ebele 2014).

2. Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u strahu od negativne evaluacije u odnosu na školski uspjeh, pri čemu će učenici sa nižim školskim uspjehom imati veći strah od negativne evaluacije (hipoteza postavljena u skladu sa istraživanjima Živčić-Bećirević i Rački 2006; Kim and Choi 2013).
3. Očekuje se da postoji statistički značajna razlika na skali straha od negativne evaluacije s obzirom na spol, pri čemu će djevojke imati izraženiji strah od negativne evaluacije (u skladu sa istraživanjima La Greca i Lopez 1988; Endler i sar. 2002; Knezić 2007; Iqbal and Ajmal. 2018).
4. Pretpostavlja se da postoji statistički značajna razlika u strahu od negativne evaluacije u odnosu na dob adolescenata, gdje će stariji imati manji strah od negativne evaluacije (prema istraživanjima Lacković-Grgin 2000; Pahić 2008; Iqbal i Ajmal, 2018).

2.4. Uzorak

U istraživanje su bili uključeni adolescenti prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda srednjih škola sa prostora Tuzlanskog kantona. Uzorak je formiran po principu prigodnog odabira. U istraživanje su uključeni adolescenti iz stručnih - trogodišnjih, tehničkih i općih zanimanja četverogodišnjeg trajanja. Škole u kojima je urađeno istraživanje su iz različitih sredina kako gradskih tako i prigradskih, iz većih i manjih općina kantona. Ovo istraživanje je obuhvatilo 1172 ispitanika. Uzrast istraživanjem obuhvaćenih ispitanika kretao se između 16 i 19 godina. S obzirom na to da je istraživanje ciljano usmjereno na adolescente, te da su sudionici učenici srednjih škola (trogodišnjeg i četvorogodišnjeg stepena obrazovanja), prosječna starosna dob svih ispitanika bila je $M = 17,02$ ($SD = 0,988$).

2.5. Instrumentarij

Korišten je upitnik o sociodemografskim podacima ispitanika prilagođen za ovo istraživanje, a na osnovu kojeg su dobijeni podaci o spolu, dobi i školskom uspjehu. U istraživanju je korištena skala straha od negativne evaluacije koju je adaptirao Leary (1983). Ova skala sastoji se od 12 čestica. Faktorska struktura ukazuje na dva faktora. Čestice koje se grupišu unutar prvog faktora odnose se na prisustvo straha od negativne socijalne evaluacije, dok se tvrdnje grupisane oko drugog faktora odnose na odsustvo ovog straha. Pouzdanost skale dobijena u ovom istraživanju iznosi ($\alpha = 0,819$). Korištena je i Rosenbergova skala samopoštovanja. Skala se sastoji od 10

čestica. Faktorsku strukturu skale čine dva faktora. Ajtemi koji se grupišu unutar prvog faktora se odnose na pozitivnu procjenu samopoštovanja, dok se tvrdnje grupisane oko drugog faktora odnose na procjenu niskog samopoštovanja. Unutarnja pouzdanost je zadovoljavajuća ($\alpha=0,796$). U istraživanju je korištena skala opće samoeфикаsnosti Schwarzera i sar. (1997) koju su adaptirali Ivanov-Penezić (1998). Skala samoeфикаsnosti se sastoji od 10 ajtema, i svaka se stavka skoruje od 1, što označava minimalno slaganje sa tvrdnjom, do 5, što označava maksimalno slaganje sa tvrdnjom. Faktorsku strukturu čini jedan faktor, koji govori o jednodimenzionalnosti skale, a sve tvrdnje koje se grupišu unutar tog faktora odnose se na samoeфикаsnost. Unutarnja pouzdanost skale iznosi ($\alpha=0,882$). Kao mjera školskog postignuća bio je korišten opći uspjeh učenika (prosječna ocjena) na kraju godine.

2.6. Postupak

Istraživanje je provedeno u srednjim školama Tuzlanskog kantona na populaciji adolescenata, koju su činili učenici prvih, drugih, trećih i četvrtih razreda. Na početku je pribavljena saglasnost od škola i roditelja, te obavljen razgovor sa razrednicima tih odjeljenja, u kojem je također naglašen značaj istraživanja. Tokom prikupljanja podataka zadovoljeni su etički principi i standardi koji se odnose na psihološka istraživanja. Prosječno trajanje popunjavanja upitnika bilo je 45 minuta, odnosno jedan školski čas. Istraživanje je provedeno za vrijeme redovne nastave u srednjim školama na časovima odjeljenskih zajednica. Ispitanici su učestvovali dobrovoljno i imali su mogućnost odustajanja. Samo jedan manji broj nepravilno popunjenih upitnika nije ušao u obradu podataka.

3. REZULTATI

Prvi zadatak se odnosio na utvrđivanje značajnosti samopoštovanja i samoeфикаsnosti kao prediktora u objašnjenju straha od negativne socijalne evaluacije mladih. Zbog preglednosti rezultata u Tabeli 1 su prvo prikazani deskriptivni podaci za varijable uključene u regresionu analizu. Prosječan nivo straha od negativne evaluacije u ovom istraživanju iznosi ($M=23.51$; $SD=6.571$), dobijena vrijednost aritmetičke sredine na skali samopoštovanja je ($M=27.87$; $SD=6.579$) a prosječna vrijednost na skali samoeфикаsnosti iznosi ($M=38.31$; $SD=7.295$). Podaci ukazuju na negativnu asimetričnost na skalama samopoštovanja, straha od negativne evaluacije i samoeфикаsnosti.

Tabela 1: Deskriptivni statistički pokazatelji za varijable straha od negativne evaluacije, samoeфикаsnost i samopoštovanje

	N	Min	Max	M	SD	Skjunis	Kurtosis
Strah negativna evaluacija	1172	4	44	23.51	6.571	-.020	-.067
Samopoštovanje	1172	3	40	27.87	6.579	-.371	-.265
Samoeфикаsnost	1172	10	50	38.31	7.295	-.708	1.065

U Tabeli 2 su prikazane korelacije prediktora (samopoštovanja i samoeфикаsnosti) sa kriterijskom varijablom (strah od negativne evaluacije), gdje je uočljivo da postoji niska ali značajna negativna korelacija samopoštovanja i straha od negativne evaluacije ($r=-.294$, $p=.01$), također je pronađena veoma niska ali značajna korelacija između samoeфикаsnosti i straha od negativne evaluacije ($r=-.074$, $p=.05$).

Tabela 2: Povezanost straha od negativne evaluacije sa samopoštovanjem i samoeфикаsnosti

	Samoeфикаsnost	Samopoštovanje
Strah od negativne evaluacije	-.074	-.294
Sig	.005	.000
N	1172	1172

Iz Tablice 3 je vidljivo da koeficijent multiple korelacije između prediktorskih varijabli (samopoštovanja i samoeфикаsnosti) i kriterija (straha od negativne evaluacije) iznosi ($R=-.297$), ($F(2, 1169)=56.539$, $p<0,01$). Može se uočiti da samoeфикаsnost ne doprinosi značajno kriteriju (straha od negativne evaluacije) dok je prediktorska varijabla samopoštovanje značajna i ostvaruje negativan doprinos kriterijskoj mjeri

Tabela 3: Multipla regresiona analiza sa beta opterećenjima i nivoima značajnosti pojedinačnih doprinosa za kriterijsku varijablu strah od negativne evaluacija

Prediktori	β	t	p
		-10.297	
	-.310		.000
Samopoštovanje	.042	1.394	.164
Samoeфикаsnost			
	$R = .297$	$R^2 = .088$	$F = 56.539$ ($df=2, 1169$)
			$p=.000$

($\beta = -.310$, $p < .01$). Samopoštovanje i samoefikasnost zajedno objašnjavaju 8,8 % kriterijske varijable (straha od negativne evaluacije).

Drugi zadatak se odnosio na ispitivanje straha od negativne socijalne evaluacije i školskog uspjeha. Utvrđeno je da školski uspjeh nije statistički značajno povezan sa strahom od negativne evaluacije ($r = .348$, $p > .05$). Na osnovu rezultata je vidljivo da nije potvrđena druga hipoteza. Povezanost između straha od negativne evaluacije i školskog uspjeha prikazana je u Tabeli 4.

Tabela 4: Povezanost straha od negativne evaluacije i školskog uspjeha

	Školski uspjeh
Strah od negativne evaluacije	0.031
Sig	.348

Na skali straha od negativne evaluacije najveći skor su postigli učenici sa nedovoljnim i dovoljnim uspjehom ($M = 23.86$, $SD = 6.13$), a dobijene razlike nisu se pokazale statistički značajnim ($F(3, 1169) = .304$, $p > .005$), što je prikazano u Tabeli 5. Stoga se smatra da su prikazane razlike produkt slučajnosti, a da stvarnih razlika u nivou straha od negativne evaluacije među učenicima različitog školskog uspjeha zapravo nema.

Tabela 5: Razlike u strahu od negativne evaluacije s obzirom na školski uspjeh

	N	M	SD	F	p
Nedovoljan/dovoljan	230	23.86	6.136	6.573	.875
Dobar	326	23.37	6.517		
Vrlodobar	409	23.43	6.405		
Odličan	207	23.82	7.076		
Ukupno	1172	23.51	.304		

Rezultati ovog istraživanja ukazuju da veći strah od negativne evaluacije imaju djevojke u odnosu na mladiće ($M\check{z} = 23.92$, $Mm = 23.05$), što potvrđuje vrijednost t-testa ($t(1170) = -2.289$, $p < .05$). Rezultati su prikazani u tabeli 6.

Tabela 6: Spolne razlike u strahu od negativne evaluacije

Skala	Spol	N	M	SD	t-test	P
Strah od negativne evaluacije (NS)	muški	552	23,05	6,2	-2,289*	0,05
	ženski	620	23,92	6,86		

U četvrtom zadatku bilo je potrebno ispitati razlike u strahu od negativne evaluacije u odnosu na dob kod mladih. Na skali straha od negativne evaluacije najveći skor su postigli šesnaestogodišnjaci ($M=24.37$; $SD=6.50$). Najmanji stepen straha od negativne evaluacije na osnovu samoprocjene imaju adolescenti od 18 i 19 godina ($M=22.92$; $SD=6.93$), (tabela 7). O statističkoj značajnosti razlika govori F-test, čija je vrijednost $F(2 (1170)=6.517 (p<.01)$, što ukazuje na potvrdu četvrte hipoteze.

Tabela 7: Razlike u strahu od negativne evaluacije s obzirom na dob

16 godina	473	24.37	6.509	6.517	.000
17 godina	286	23.45	6.419		
18 godina/19 godina	413		6.933		
Ukupno	1172	22,92			

4. DISKUSIJA

U ovom istraživanju su ispitanici pokazali nešto izraženiji strah od negativne evaluacije u odnosu na druga slična istraživanja, što bi moglo ukazivati da učenici, u težnji da se što bolje predstave u socijalnim situacijama, pokazuju određen nivo straha od negativne evaluacije. Vrijednosti na skali straha od negativne evaluacije u ovom istraživanju su nešto veće od drugih istraživanja (Radovanović i Glavak 2002; Bezinović 1988). Dosadašnja istraživanja o strahu od negativne evaluacije učenika (Bezinović 1988; La Greca i Lopez 1988; Tomljenović i Nikčević-Milković 2005; Pahić 2008) nisu dala dosljedne rezultate. Ovaj konstrukt često je posmatran u sklopu mjerenja socijalne anksioznosti. Međutim, potrebno je imati na umu da socijalna anksioznost kod pojedinaca oscilira tokom vremena i ovisno o situaciji, ali postoje relativno trajne individualne razlike u intenzitetu i učestalosti njezina doživljavanja, koje su posljedica iskustva i bioloških faktora (Schlenker i Leary 1982).

Mnogo je faktora koji utiču na strah od negativne evaluacije. Samopoštovanje i samoeфикаsnost čine samo jednu grupu, pri čemu se samopoštovanje pokazalo značajnim u objašnjenju straha od negativne evaluacije. Naši rezultati istraživanja su saglasni sa istraživanjima koja ukazuju na povezanost samopoštovanja i straha od negativne evaluacije (Leary i Kowalski 1995; Baumeister i sur. 1989; Kocovski i Endler 2000; Jane-Frances i Ebele 2014; Stopa, Brown, Luke i Hirsch 2010; Baron i Kenny 1986). Navodi se i da je nisko samopoštovanje rizični faktor za pojavu

socijalne anksioznosti (Ritter, Ertel, Beil, Steffens i Stangier 2013). Može se reći da su tehnike samopredstavljanja nešto izraženije kod adolescenata u cilju očuvanja samopoštovanja. Veći stepen pozitivnog samovrednovanja moguće je da smanjuje situacionu procjenu koja može dovesti do negativne evaluacije. Prema Schlenker i Leary (1982) osobe s izraženim strahom izvještavaju o većoj sumnji u vlastitu sposobnost da na druge ostave poželjan dojam, strah od negativne evaluacije negativno je povezan sa samopoštovanjem, a pozitivno sa situacijskom anksioznosti i sramežljivosti. Osobe koje osjećaju veći strah od negativne evaluacije motiviranije su za postizanje socijalnog odobravanja i više se boje reakcije neodobravanja od osoba s manje izraženim strahom (Leary i sar. 1998.). Visoko anksiozne osobe u socijalnim situacijama sklone su sebe negativno vrednovati (Schlenker i Leary 1982). Preokupirane su razmišljanjem o tome šta će reći, dojmovima koje ostavljaju i kako izgledaju, općenito sebe lošije vrednuju. Loše mišljenje o samom sebi ukazuje na vjerovanje da i drugi imaju isto mišljenje. Navedeno se može objasniti i na način da ljudi koji imaju viši nivo straha od negativne evaluacije su često usmjereni na prepoznavanje negativnih socijalnih znakova koji mogu negativno djelovati na njihovo samovrednovanje. Međutim nisu svi nalazi jednoznačni, budući da je u nekim studijama zabilježeno da kod socijalno anksioznih studenata može biti prisutno i visoko samopoštovanje (Nordstorma i sar. 2014).

Beidel i Morris (1995) su utvrdili da socijalno anksiozna djeca imaju manje povjerenje u svoje kognitivne sposobnosti. Radovanović i Glavak (2003) su pronašli da se percipirana nekompetentnost pokazala umjereno pozitivno i statistički najznačajnije povezana sa socijalnom anksioznošću. Percepcije vlastitih socijalnih vještina je u vezi sa socijalnom anksioznošću i strahom od negativne evaluacije (Leary i Kowalski 1995.). Velika je vjerovatnost da osobe koje pokazuju visok nivo socijalne anksioznosti imaju i iskrivljenu percepciju svojih sposobnosti, vještina i kompetencija. Istraživanja provedena u području socijalnih vještina pokazuju da socijalno anksiozne osobe potcjenjuju svoje socijalne vještine (Clark i Wells 1995) kada se usporede sa objektivnim procjenama posmatrača (Rapee i Lim 1992). Sve navedeno uzazuje da naši rezultati istraživanja, kada su u pitanju samoefikasnost i strah od negativne evaluacije, nisu konzistentni sa drugim istraživanjima koja ukazuju da socijalno anksiozne osobe umanjuju svoju izvedbu u socijalnim interakcijama (Kashdan 2004). Dalje se smatra da je niska samoefikasnost povezana sa simptomima anksioznosti (Faure i Loxton 2003; Kashdan i Roberts 2004; Shnek, Irvine, Stewart i Abbey 2001). Rezultati istraživanja (Bezinović 1990) pokazuju da percepcija vlastite kompetentnosti i socijalna anksioznost dijele najmanje 25% zajedničkih faktora.

Moguće objašnjenje rezultata našeg istraživanja je u tome što se samoeфикаsnost zasniva na vjerovanju da možemo nešto ostvariti, što ne podrazumijeva stvarne sposobnosti ili vještine u određenoj situaciji. Postoji mogućnost da osobe sa izraženim strahom od negativne evaluacije imaju i niža očekivanja za postizanje ciljeva i to može poslužiti kao metoda suočavanja s tjeskobom mehanizmom suzbijanja odbrambenog pesimizma. Moguće je da bi samoeфикаsnost imala veći efekat sa drugim facetama samopoimanja. Od značaja je i njena mediјacijska uloga u zavisnosti od modela za objašnjenje straha od negativne evaluacije. Davanje lažnih odgovora kao i namjerno iskrivljavanje istine moglo je biti jedan od razloga dobijenih rezultata. Moguće je da osoba ima loše mišljenje o vlastitim važnim osobinama, ali da smatra da se unatoč tome može u dobrom svjetlu predstavljati drugima u sociјalnim interakcijama.

Rezultati našeg istraživanja nisu pokazali statistički značajnu povezanost između straha od negativne evaluacije i školskog uspjeha, što je u skladu sa rezultatima Pahić (2008) i Puklek-Levpušček i Videc (2008), gdje također nije pronađena veza između školskog uspjeha i sociјalne anksioznosti. Prema Kodžopeljić (2013) dobijeni rezultati sugerišu da strah od negativne evaluacije i negativna slika o sebi objašnjavaju zanemarlјiv procenat varijanse akademskog uspjeha, ali da strah od negativne evaluacije ostvaruje značajnu i to pozitivnu korelaciju sa uspjehom. Za razliku od navedenih istraživanja Živčić-Bećirević i Rački (2006) ukazuju na značajnu povezanost između sociјalne anksioznosti i akademskog neuspjeha. Kim i Choi (2013) također pokazuju da je strah od negativne evaluacije povezan sa tolerisanjem akademskog neuspjeha, što utiče na akademsku motivaciju. Prema Kim i Choi (2020), veliki strah od negativne evaluacije slabi akademsku motivaciju. Russell i Topham (2012) smatraju da se studenti koji imaju sociјalnu anksioznost slabije prilagođavaju na studij, te su skloniji odustajanju od fakulteta.

Međutim, postoje i oprečni rezultati. Sociјalna anksioznost se u nekim slučajevima pokazala pozitivnim prediktorom uspjeha (Radovanović i Glavak 2003). Opravdanje bi se moglo tražiti i u tome što osobe koje imaju osjećaj straha od negativne evaluacije se u većini slučajeva povlače i postaju pasivne izbjegavajući situacije gdje bi ta evaluacija mogla nastupiti. A moguće je i da ulažu više truda i bolje se pripremaju, više uče, kao što sugerira Burušić (2007). Potrebno je imati na umu da se sociјalna anksioznost može mijenjati kod osobe protokom vremena i ovisno o situaciji (Radovanović i Glavak 2003). Hughes i suradnici (2006) navode da treba razlikovati najmanje dva tipa sociјalne anksioznosti: anksioznost vezanu uz sociјalne interakcije i anksioznost vezanu uz izvedbu neke radnje. Moguće da adolescenti ne pokazuju

socijalnu anksioznost samo na domeni izvedbe, a da drugu domenu treba dodatno ispitivati. U objašnjenju ovih veza može se dotaći i načina provjeravanja znanja pismenim i umenim putem i izazivanja straha od negativne evaluacije. U istraživanjima Clark i Wells (1995) pismeno rješavanje zadataka nije bilo dovoljno da se aktivira perspektiva o procjeni drugih jer postoji mogućnost da se više usmjerilo na sami zadatak.

Nisu pronađene statistički značajne razlike u strahu od negativne evaluacije s obzirom na školsko postignuće. Neke od razloga možemo potražiti u tome da su svi učenici, bez obzira na školski uspjeh, tokom školovanja često podvrgnuti evaluaciji i ocjenjivanju. Moguće da strah od negativne evaluacije kod učenika nije izražen upravo iz razloga što su vrlo često pod lupom. U adolescentnom periodu traži se, i veoma je bitna, procjena vršnjaka, a sama otvorenost i ekperimentiranje učenika koje društvo podržava je svakako jedan vid izlaganja socijalnim situacijama. Moguće je da na taj način se smanjuje izraženost straha od negativne evaluacije, što bi moglo pomoći u objašnjenju rezultata. Ako se učenici vide kompetentnim na akademskom i socijalnom planu, oni sebe doživljavaju pozitivno, zadovoljni su, što utiče pozitivno na razvitak njihovog samopoštovanja a smanjuje nivo straha od negativne evaluacije. S druge strane, negativna percepcija sebe na jednom ili drugom planu izazvat će negativne osjećaje, veću socijalnu anksioznost a time i strah od evaluacije.

Kada su u pitanju spolne razlike u strahu od negativne evaluacije više rezultate su pokazale djevojke, što je u skladu sa istraživanjima La Greca i Lopez (1988) koji su pronašli da je kod adolescentica viši nivo straha od negativne evaluacije. Tu su i rezultati Poulton i sar. (1997) kao i Endler i sar. (2002). Leary i Kowalski takve nalaze objašnjavaju u okviru samoprezentacijske perspektive. Prema ovom objašnjenju, muškarci i žene u toku socijalizacije stiču različite socijalne kompetencije.

U istraživanju Janjetovića (1996) se pokazalo da djevojke imaju veći stepen straha od socijalne evaluacije. U tom pogledu uz važnost fizičkog izgleda može se govoriti i o njihovoj većoj potrebi za socijalnim odobravanjem. Takav rezultat ide u prilog tvrdnji da su djevojčice već u ranom i srednjem djetinjstvu, a napose u adolescentskoj dobi, usmjerene na socijalne odnose i efikasnije u samopromatranju u odnosu na dječake, što posljedično kod njih izaziva veću samokritičnost i sukladno tome pojačan intenzitet anksioznih reakcija. Bezinović (1988) nije našao spolne razlike kod straha od negativne socijalne evaluacije. Slični rezultati su nađeni i u istraživanjima Kozjak (2005), Jane-Frances and Ebele (2014), Van den Bergh (2019). Mnoga stanja se razlikuju u njihovom intenzitetu s vremenom, kao i pojava okidača kao što su društveni događaji (Cash 2008). Opravdanje za ovakve rezultate mogli bismo

potražiti u tome što su djevojke još usmjerene na mišljenje i veći uticaj sredine, manje neovisne u odnosu na dječake. Smatra se da do razlika dolazi u zavisnosti koji aspekt socijalne anksioznosti se mjeri. Većina nalaza se objašnjava samoprezentacijom, jer muškarci i žene u toku socijalizacije stiču različite socijalne kompetencije. Razina evaluativne anksioznosti obično ovisi o tome koju vrstu socijalne kompetencije situacija zahtijeva. Same razlike u očekivanjima ponašanja su kod muškog i ženskog spola mogle dovesti do razlike.

Očekivali smo da stariji učenici imaju manji stepen straha od negativne evaluacije zbog veće zrelosti, strategija koje su usvojili i adaptacije na školske i druge uslove, što je i potvrđeno. Iako se ukazuje da zbog većih očekivanja, veće odgovornosti i složenosti nastavnih sadržaja stariji učenici bi mogli imati veći stepen anksioznosti, a samim tim i veći strah od negativne evaluacije, ovo istraživanje to nije pokazalo. Rezultati našeg istraživanja su u skladu sa rezultatima istraživanja Iqbal i Ajmal (2018), Pahić (2008). Ističe se da se intenzitet socijalne anksioznosti stabilizira do osamnaeste godine (Lacković-Grgin 2000). Neka istraživanja ukazuju na veću socijalnu anksioznost sa dobi (Knezić 2007). Vulić-Prtorić (2003) u istraživanju strahova u djetinjstvu i adolescenciji ukazuju na postojanje dobnih razlika u intenzitetu anksioznosti. Dobne razlike nisu nađene u istraživanjima (Jane-Frances i Ebele 2014; Tomljenović i Nikčević-Milković 2005). Mogući razlozi manjeg straha od negativne evaluacije u našem istraživanju kod starijih učenika leže u tome što dolaze u fazu kada ne smatraju da je njavažnije mjerilo za njihovo ponašanje mišljenje drugih, nego da oni imaju svoj referentni okvir i da osnovu čini njihova samoevaluacija. Međutim, kod mladih učenika osjećaj straha od negativne evaluacije je za nas bio očekivan, jer su oni još u fazi dokazivanja i predstavljanja drugima.

Socijalna poželjnost odgovora na skalama samoprocjene bi mogla biti ograničavajući faktor, naročito jer se radi o stavovima prema sebi i načinu samopredstavljanja. Ograničavajući faktor je i mali broj istraživanja straha od negativne evaluacije sa kojim bi se usporedili podaci ovog istraživanja. Uglavnom je strah od negativne evaluacije proučavan u okviru socijalne anksioznosti.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je predstavilo značaj samopoštovanja i samoeфикаsnosti za objašnjenje straha od negativne evaluacije, te ukazalo na značaj prepoznavanja ovog problema i potrebu primjene ranih intervencija kako bi se umanjio strah od negativne evaluacije. Rezultati su pokazali da je samopoštovanje značajan prediktor straha od

negativne evaluacije i da zajedno sa samoefikasnosti objašnjavaju značajan dio varijance. Kada je u pitanju samoefikasnost, ona se nije pokazala značajnim prediktorom, što upućuje na potrebu daljeg istraživanja njenog efekta. Nisu pronađene značajne razlike u strahu od negativne evaluacije kod adolescenata u odnosu na školski uspjeh. Utvrđene su spolne razlike, gdje djevojke pokazuju veći strah od negativne evaluacije a stariji adolescenti izvještavaju o manjem stepenu straha od negativne evaluacije. Sve navedeno ukazuje da je potrebno pristupiti ranim intervencijama, te da je pored treninga socijalnih vještina važno jačati samopoštovanje kako bi adolescenti lakše prevazilazi strah od negativne evaluacije i ostvarivali svoje ciljeve. Također bi škole trebale prepoznati poteškoće adolescenata prilikom socijalnog izlaganja u školskim situacijama, te omogućiti prijatnu atmosferu, kako bi se adolescenti osjećali samopouzdana. Naročito je važno kroz treninge razvijati vještine upravljanja svojim emocijama i vještine prezentacije prilikom socijalnog izlaganja u cilju postizanja boljih akademskih rezultata.

LITERATURA

1. Beidel, Deborah C., Samuel M. Turner (1998), *Shy children, phobic adults: Nature and treatment of social phobia*, American Psychological Association, Washington, DC
2. Beidel, Deborah C., Tracy L. Morris (1995), "Social phobia", In: J. S. March (Ed.), *Anxiety disorders in children and adolescents*, Guilford Press, New York, NY, 181-211.
3. Bardak-Ćurko, Nataša (2020), "Prikaz slučaja racionalno-emotivne bihevioralne terapije anksiozno-depresivnog stanja", *Društvene i humanističke studije*, 2 (11), 229-248.
4. Bezinović, Petar (1988). "Prikaz skala za mjerenje nekih aspekata samopoi-manja", u: Anić, N. (ur.), *Praktikum iz kognitivne i bihevioralne terapije*, Društvo psihologa Hrvatske, Zagreb
5. Bodroža, Bojana (2011), "Samoafirmacija u službi održanja o sebi nakon pozitivne i negativne evaluacije ličnosti", *Primenjena psihologija*, 2, 93-110.
6. Bojinović, Jelena, Jasmina Kodžopeljić, Jasmina Pekić (2013), "Motivacija za učenje i prokrastinacija kao prediktori podbacivanja učenika u školi", *Nastava i vaspitanje*, LXII (1), 5-25.
7. Brown, Rupert (2000), *Group processes within and between groups*, Blackwell, Publishers, Malden, MA

8. Burušić, Josip (2007), *Samopredstavljanje: taktike i stilovi*, Naklada Slap, Jastrebarsko
9. Burušić, Josip, Goran Milas, Ivan Rimac (2003), "Utvrdjivanje povezanosti i temeljne strukture nekoliko aspekata socijalne evaluacije", *Psihologijske teme*, 12, 33-42.
10. Cash, Thomas F. (2008), *The body image workbook: An 8 step programme for learning to like your looks*, New Harbinger, Oakland, C.A.
11. Clark, David M., Adrian Wells (1995), "A Cognitive Model of Social Phobia", u: R. G. Heimberg, M. R. Liebowitz, D. A. Hope i F. R. Schneier (Ur.), *Social Phobia: Diagnosis, Assessment, and Treatment*, The Guilford Press, New York, 69-93.
12. Crowne, Douglas P., David Marlowe (1960), "A new scale of social desirability independent of psychopathology", *Journal of Consulting Psychology*, 24(4), 349-354.
13. Heimberg, Richard G., Robert E. Becker (2000), *Cognitive-behavioral group therapy for social phobia*, The Guilford Press, New York - London
14. Hughes, Diane, James Rodriguez, Emilie P. Smith, Deborah J. Johnson, Howard C. Stevenson, Paul Spicer (2006) "Parents' ethnic-racial socialization practices: A review of research and directions for future study", *Developmental Psychology*, 42(5), 747-770.
15. Iqbal, Amna, Amna Ajmal (2018), "Fear of Negative Evaluation and Social Anxiety in Young Adults", *Peshawar Journal of Psychology and Behavioral Sciences*, 4(1), 49-57.
16. Jane-Frances, Agbuz, Ibida Ebele (2014), "Assessment of Negative Self-Image and Fear of Negative Evaluation Among Adolescents and Young Adults", *Psychology Research*, 4 (11) 905-914.
17. Janjetović, Dragan (1996), "Polne razlike u osloncu generalnog koncepta o sebi adolescenata", *Psihologija*, 4, 478-498.
18. Janjetović, Dragan (1996a), "Školski uspeh i koncept o sebi adolescenata", *Nastava i vaspitanje*, 3, 498-516.
19. Juretić, Jasminka (2008), "Socijalna i ispitna anksioznost te percepcija samoeфикаsnosti kao prediktori ishoda ispitne situacije", *Psihologijske teme* 17 (1), 15-36.
20. Kashdan, Todd B., John E. Roberts (2004), "Social anxiety's impact on affect, curiosity and social self-efficacy during a high self-focus social threat situation", *Cognitive Therapy and Research*, 28(1), 119-141.
21. Kessler, Ronald C., Katherine A. McGonagle, Shanyang Zhao, Christopher

- B. Nelson, Michael Hughes, Suzann Eshleman, Hans-Ulrich Wittchen, Kenneth S. Kendler (1994), "Lifetime and 12-month prevalence of DSM-III-R psychiatric disorders in the United States", *Archives of General Psychiatry*, 51, 8-19.
22. Kim, Seyoung, Naya Choi (2020), "The Relationships between Children's Ego Function and Fear of Negative Evaluation Affecting Academic Failure Tolerance in Early School Age: Analysis by Grade Level Considering Sustainability of Academic Motivation", *Sustainability*, 12, 1888, 1-12.
23. Kim, Seyoung, Naya Choi (2013), "The effects of ego strength, stress coping styles and fear of negative evaluation on children's peer relationships", *Korean Journal of Child Studies*, 34(4), 37-52.
24. Kocovski, Nancy L., Norman S. Endler (2000), "Social anxiety, self-regulation, and fear of negative evaluation", *European Journal of Personality*, 14(4), 347-358.
25. Kordić, Boris, Desimir Pajević (2007), *Opšta psihologija sa socijalnom psihologijom*, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd
26. Komadina, Tamara, Jasminka Juretić, Ivanka Živčić-Bećirević (2013), "Uloga socijalne anksioznosti, samootvaranja i doživljavanja pozitivnih emocija u objašnjenju kvalitete prijateljskih odnosa kod studenata", *Psihologijske teme*, 22(1), 51-68.
27. Krnetić, Igor (2006), "Evaluacija racionalno emotivno bihevioralne terapije socijalne anksioznosti: istraživanje na pojedincu", u: V. Nešić i sar. (ur.), *Primenjena psihologija. Zbornik radova naučnog skupa Dani primenjene psihologije*, Filozofski fakultet u Nišu, 107-125.
28. Lacković-Grgin, Katica (2006), *Psihologija adolescencije*, Naklada Slap, Jastrebarsko
29. Lacković-Grgin, Katica (1994), *Samopoimanje mladih*, Naklada Slap, Jastrebarsko
30. La Greca, Aannette, Nadia Lopez (1998), "Social anxiety among adolescents: Linkages with peer relations and friendships", *Journal of abnormal child psychology*, 26 (2), 83-94.
31. Leary, Mark R., Robin M. Kowalski (1995), *Social Anxiety*, Guilford Press, New York
32. Leahy, Robert L., Stephen J. Holland, Lata K. MC Ginn (2014), *Planovi tretmana i intervencija za depresiju i anksiozne poremećaje*, Naklada Slap, Jastrebarsko:

33. Marić Zorica (2000), *Racionalno emotivno bihevioralna terapija*, u: Stojnov, D. (ur.), *Psihoterapije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
34. Mladenović, Uroš, Jasna Knebl (1999). "Religioznost, aspekti self-koncepta i anksioznost adolescenata", *Psihologija*, 1-2, 83-96.
35. Muris, Peter (2002), "Relationships between self-efficacy and symptoms of anxiety disorders and depression in a normal adolescent sample", *Personality and Individual Differences*, 32(2), 337-348.
36. Nordstrom, Alicia H., Lisa M. Swenson Goguen, Marnie Hiester (2014), "The Effect of Social Anxiety and Self-Esteem on College Adjustment, Academics, and Retention", *Journal of College Counseling*, 17(1), 48-63.
37. Opačić, Goran (1995), *Ličnost u socijalnom ogledalu*, Institut za pedagoška istraživanja, Beograd
38. Pahić, Tea (2008), "Povezanost situacijske anksioznosti s brojem opravdanih izostanaka i školskim uspjehom u osnovnoj školi", *Napredak*, 149 (3), 312-325.
39. Poulton, Richie, Philip Trainor, Warren Stanton, Rob McGee, Simon Davies, Phil Silva (1997), "The (in)stability of adolescent fears", *Behavior Research and Therapy*, 35, 2, 159-163.
40. Reiss, Steven (1991), "Expectancy theory of fear, anxiety and panic", *Clinical Psychology Review*, 11 (2), 141-153.
41. Puklek Levpušček, Melita, Mojca Videc (2008), "Psychometric Properties of the Social Anxiety Scale for Adolescents and Its relation to Positive Imaginary Audience and Academic Performance in Slovene Adolescents", *Studia Psychologica*, 50, 1, 49-65.
42. Radovanović, Nataša, Renata Glavak (2003), "Povezanost straha od negativne evaluacije sa samopoimanjem i socijalnom percepcijom kod adolescenata", *Društvena istraživanja*, 12 (6), 1123-1139.
43. Rapee, Ronald M., Lina Lim (1992), "Discrepancy between self and observer ratings of performance in social phobics", *Journal of Abnormal Psychology*, 101(4), 728-731.
44. Ritter, Viktoria, Christine Ertel, Katja Beil, Melanie C. Steffens, Ulrich Stangier (2013), "In the presence of social threat: Implicit and explicit self-esteem in social anxiety disorder", *Cognitive Therapy and Research*, 37 (6), 1101-1109.
45. Russell, Graham, Phil Topham (2012), "The impact of social anxiety on student learning and well being in higher education", *Journal of Mental Health*, 21 (4), 375-385.

46. Schlenker, Barry R., Mark R. Leary (1982), "Social anxiety and self-presentation. A conceptualization and model", *Psychological Bulletin*, 92 (3), 641-669.
47. Stopa, Lusija, Mike A. Brown, Michelle A. Luke, Colette R. Hirsch (2010), "Constructing a self: the role of self-structure and self-certainty in social anxiety", *Behaviour Research and Therapy*, 48 (10), 955-965.
48. Tarkhan, Morteza, Mina Esmaeilpour, Taher Tizdast (2013), "A study of the relationship between social anxiety, social self-efficacy and body image in the girl students of the Islamic Azad University at Tonekabon Branch", *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 2 (4), 510-515.
49. Tomljenović, Željko, Anela Nikčević-Milković (2005), "Samopoštovanje, anksioznost u ispitnim situacijama i školski uspjeh kod djece osnovnoškolske dobi", *Suvremena psihologija*, 8(1), 51-62.
50. Tovilović, Snežana (2004), "Latentna struktura skale socijalne anksioznosti i relacije socijalne anksioznosti", *Psihologija*, 37 (1), 63-88.
51. Turk Cynthia L., Richard G. Heimberg, Susan M. Orsillo, Craig S. Holt, Andrea Gitow, Linda L. Street, Franklin R. Schneier, Michael R. Liebowitz (1998) "An investigation of gender differences in social phobia", *Journal of Anxiety Disorders*, 12 (3), 209-223.
52. Van den Bergh, Saoirse (2019), *Leaving Certificate Graduates Quality of School Life and Fear of Negative Evaluation: A Comparative Study*, Dublin Business School, Department of Psychology.
53. Vulić-Prtorić, Anita (2006), "Anksiozna osjetljivost: fenomenologija i teorije", *Suvremena psihologija*, 9 (2), 171-193
54. Vulić-Prtorić, Anita (2002), "Strahovi u djetinjstvu i adolescenciji", *Suvremena psihologija*, 5 (2), 271-293.
55. Zubić, Darija, Josip Burušić (2009), "Fizička atraktivnost kao odrednica sociometrijskog statusa: moderirajući uticaj samopoštovanja i socijalne anksioznosti", *Suvremena psihologija*, 12(1), 63-80.
56. Živčić-Bećirević, Ivanka, Željko Rački (2006), "Uloga automatskih misli, navika učenja i ispitne anksioznosti u objašnjenju školskog uspjeha i zadovoljstva učenika", *Društvena istraživanja*, 15, 6 (86), 987-1004.

SELF-ESTEEM AND SELF-EFFICACY AS DETERMINANTS OF THE FEAR OF NEGATIVE EVALUATION IN ADOLESCENTS

Summary:

The functioning of young people is greatly affected by the fear of negative evaluation, from social relations through school success all the way to later employment. There are concerns about the outcomes of different social situations, which often leads to the fear of negative evaluation or the fear of the possibility of being negatively evaluated by others. The appearance of the fear of negative evaluation is influenced by some of the possible factors which include: self-esteem and self-efficacy. If a person has a good opinion about themselves and their abilities, they could be more relaxed in social situations that always involve a certain exposure of their own features to others. In order for a person to function successfully, in addition to certain abilities, the person also needs the belief that those abilities will be used effectively. Expectations play an important role in the behavior formation, goals, and general human action. The aim of this paper is to examine the role of these psychological factors in the instance of the fear of negative evaluation in adolescents. The study consisted of 1172 adolescents which included young people ages 16 to 19.

According to the results, self-esteem is a significant predictor of the fear of negative evaluation, while self-efficacy did not prove to be a significant predictor, but together they indicate 8.8 % of criterion variance. In the fear of negative evaluation with regard to school achievement, no significant difference was found. Gender differences were found with regard to fear of negative evaluation. With regard to adolescent age, there is a significant difference in the fear of negative evaluation. The stated results suggest that in order to reduce the degree of fear of negative evaluation that may negatively affect adolescent behavior, it is necessary to include and consider additional aspects of adolescent self-concept, in addition to self-esteem, self-efficacy

Key words: fear of negative evaluation; self-esteem; self-efficacy; adolescents

Adresa autora

Authors' address

Nermin Mulaosmanović

Univerzitet u Tuzli

Filozofski fakultet

nerminmulaosmanovic81@gmail.com